

2022. október 7. - **Mintegy hatvan alapos térképpel készült a magyar delegáció az 1920-as párizsi béketárgyalásokra, de a győztes nagyhatalmak bemutatni sem engedték őket, hiszen nem igazságos döntésre, hanem az előre elhatározott, halálosnak szánt ítélet kihirdetésére készültek.**

Több mint száz év után a nemzetközi tudományos élet egy fiatal magyar tudósnak köszönhetően szembesült a valósággal, és megdöbbent. Az érintettel, Jeney János térképésszel, a Magyarságkutató Intézet szakértőjével beszélgettünk.
– Miről szólt a nemzetközi tudományos élet egyik jeles eseményén tartott előadása?
– A Párizsban alapított Nemzetközi Földrajzi Unió által szervezett Nemzetközi Földrajzi Kongresszus a geográfia tudományának legnagyobb nemzetközi fóruma, amelyre az uniót alkotó nemzeti földrajzi társaságokon, illetve európai ernyőszervezetükön kívül számos más előadót is meghívnak. Először 1922-ben rendezték meg, azon a magyar tudósok nem lehettek jelen. Amikor engem felkértek a részvételre, két előadástervet nyújtottam be, végül meglepetésemre az A trianoni szerződéshez készített térképek újrapublikálása című prezentációmat fogadták el.
– Hány térkép készült annak idején a békekonferenciára?
– Mintegy hatvan darab. Ezeket eredetileg a Magyar Földrajzi Társaság és a korabeli magyar állam által megbízott egyéb szervezetek készítették azzal a céllal, hogy a párizsi béketárgyalásokon a magyar delegáció bemutassa őket. Ez azonban hivatalos formában nem történt meg, kizárólag a gróf Teleki Pál által készített, a Kárpát-medence etnikai arányait megjelenítő úgynevezett vörös térképet engedték a döntnökök elé. Ez Magyarország néprajzi viszonyait ábrázolta a népsűrűség alapján.

– Miért nem méltatták figyelemre a nagyhatalmak képviselői a magyar térképeket?
– Nem voltak kíváncsiak a magyar álláspontra, nem mérlegelni gyűltek össze, hanem az előre eldöntött ítéletet kihirdetni. Kínos lett volna számukra, ha Magyarország nagy nyilvánosság előtt tényekkel támasztja alá igazát. De menjünk vissza az időben 1912-be, amikor a Magyar Földrajzi Társaság képviseletében Teleki Pált és Cholnoky Jenőt meghívták az Amerikai Földrajzi Társaság által szervezett úgynevezett transzkontinentális expedícióra! Ennek keretében New Yorktól a nyugati partig északon, majd visszafelé délen átutazták az Egyesült Államokat. A résztvevők később saját kormányuk geográfiai tanácsadójaként dolgoztak a párizsi békerendszert előkészítő tárgyalásokon.
– Kik ezek?

– Jelen volt például az amerikai Lawrence Martin ezredes, valamint honfitársa, Isaiah Bowman, az amerikai békedelegáció későbbi vezetője, aki jó viszonyt ápolt Telekivel. Ott volt továbbá a francia Emmanuel de Martonne, akinek nem véletlenül áll szobra Gyulafehérváron. Ő volt az egyik főkolompos abban, hogy a franciák látványosan a román követeléseket támogatták 1920-ban. Pikáns egyébként, hogy én az idei konferencián az előadásomat történetesen a De Martonne-ról elnevezett teremben tartottam. A lényeg, hogy Teleki az említett expedíciónak köszönhetően ismerte ezeket az embereket. Már 1918. december 24-én levelet írt Isaiah Bowmannek, ennek eredményeként 1919 januárjában katonai misszió érkezett Budapestre Lawrence Martin vezetésével. Ez a geográfus-katonatiszt jó véleménnyel volt Telekiről, aki át is adta neki az addig elkészített magyar térképeket, többek között Magyarország minden idők legrészletesebb, Bátky Zsigmond és Kogutowicz Károly által 54 szelvényen készített, 1:200 000 arányú néprajzi térképét, akárcsak Cholnoky Jenő igen fontos szórványtérképét, ami járásonként tárta fel az etnikai arányokat úgy, hogy egy adott nemzetiség akkor is megjelent, ha jelentős kisebbségben volt. 1922-ben Lawrence Martin azt írta, hogy a párizsi béketárgyalásra készült összes térkép közül a magyarokéi voltak a legpontosabbak, annak ellenére, hogy Teleki és társai Magyarország területi épségének védelmében léptek föl. Ez nagy szakmai és erkölcsi elismerés Telekiéknek és a magyar földrajztudománynak.

– Tehát Teleki már 1918-ban a béketárgyalásokra készült. Ámde jött 1919 és a vörösterror.

– Telekinek el is kellett hagyni Magyarországot. Genfbe utazott, ott ismét találkozott Lawrence Martinnal, akinek legalább egy példányt átadott a saját maga által készített vörös térképből, eredeti címén: Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján. Ez eljutott Isaiah Bowman párizsi szállodai szobájába, ma az ő hagyatékának része. Teleki Angliába is küldött egy példányt belőle, a Királyi Földrajzi Társaság archívumában fellelhető bejegyzés szerint 1920 márciusában katalogizálták. Tehát Teleki nem hivatalos diplomáciát folytatott, ám a nyugati politikusok ezt figyelmen kívül hagyták. Nem igazságot akartak tenni, a magyar békedelegációt házi őrizetben tartották a Château de Madrid hotelben. Magyarország megcsonkítása előre eldöntött tény volt.

– Mit ábrázoltak a be nem mutatott térképek?

– Nagyon sokféle szempontból mutatták be a korabeli Magyarország viszonyait a domborzattól és a vízrajztól a gazdaságföldrajzi mutatókon át a népességig. Én elsősorban az utóbbiakat tanulmányozom, ez a kutatási területem. Ha összevetjük ezeket a kisantant térképeivel, szembetűnő a különbség. Utóbbiak legtöbbje finoman szólva nem egyezik a valósággal. Az erdélyi Mócföld például az egyik ilyen térképen román többségű területként szerepelt, noha abban az időben, lévén nagy része hegy és erdő, jórészt lakatlan volt. Ugyanez vonatkozik a Kárpátokra, a románok még a Hargita hegységet is románlakta területként mutatták be, noha maga a hegy lakatlan, két oldalán pedig színmagyar tömb él Székelyföldön. De az antant részéről is besegítettek nekik. Egy angol földrajztanár, Bertie Cotterell Wallis készített egy áttekinthetetlen térképet, amin négy részre osztotta Magyarországot, és csak ott színezte az egyes részeket, ahol valamely nemzetiség aránya meghaladta az 50 százalékot. Ő a kísérő szövegbe beleírta, hogy korrigálta az 1910-es magyarországi népszámlálás adatait – de semmiféle hivatkozás nincs, hogy mi alapján tette. Magyarul hamisított. Az angol békedelegátusok 1920. június 9-én, tehát öt nappal a diktátum aláírása után megnézték Kogutowicz Károly térképét, és hümmögtek, hogy nem egyezik meg az említett Wallis-félével, márpedig ők azt vették alapul a döntéshozatalnál.

– Idén, több mint száz évvel a béketárgyalások után végre szembesülhetett a tudományos világ a valósággal. Mit szóltak hozzá?

– Egész más volt a reakciójuk, mint amire számítottam. Azt hittem, lesöprik majd az asztalról az előadásomat. Ehelyett a spanyol levezető elnök azt mondta, itt az ideje, hogy a nemzetközi közvélemény megismerje az európai történelemnek ezt a fejezetét. Utána egy ausztrál kolléga, mint később kiderült, a Nemzetközi Földrajzi Unió leköszönő alelnöke, megköszönte az előadást, és érdeklődött, hogy mi az a nagy egybefüggő magyar tömb ott Erdély keleti részén, egyben azonmód meghívott a 2028-as konferenciára Melbourne-be. Megköszöntem és elmagyaráztam neki, hogy az Székelyföld, ami el van szigetelve az anyaországtól. Egy angol résztvevő pedig azt mondta, hogy ezek az ismeretek segítik elő a nemzetiségi megbékélést. Hozzátette, hogy ha egyesek foglalkoztak volna ilyen kérdésekkel legkésőbb tavaly, akkor idén valószínűleg nem lenne háború Ukrajnában. Ez elismerésre méltóan bátor megnyilatkozás egy angol részéről. Egy osztrák küldött pedig visszavont felszólalásában azt firtatta, hogy mi a helyzet jelenleg a magyarországi nemzetiségekkel. Elmeséltem neki, hogy széles jogköreik vannak, többek között kisebbségi önkormányzatokat hozhatnak és hoznak is létre. Ott állt mellettünk egy szlovén résztvevő, aki jó kapcsolatban van a magyarországi szlovén és a szlovéniai magyar közösséggel, és az osztrák kolléga meglepetésére megerősítette az általam mondottakat.
– Hogy reagáltak a szlovák, román, szerb küldöttek?
– Nem mutatták meg magukat, nem volt hozzáfűznivalójuk. A konferencia közönsége összességében megdöbbent, sokuk számára teljesen új információkkal tudtam szolgálni. Ennek köszönhető a meghívás a 2028-as kongresszusra, aminek nagyon örülök, mivel meggyőződésem, hogy a tudománydiplomáciának nagy jelentősége van abban, hogy barátokat, támogatókat szerezzünk Magyarországnak és a magyar ügynek. Talán meglepő, de hadd hivatkozzak Tomáš Masarykra! Csehszlovákia úgy jött létre, hogy ő többedmagával fáradhatatlanul, folyamatosan bombázta az egyébként valótlan elnyomatásukkal a nemzetközi tudományos közvéleményt és a nemzetközi sajtót. Végül maguk mellé állították az akkor meghatározó világot. Ha nekik sikerült, nekünk is kötelességünk minden létező és lehetséges fórumon felhívni a figyelmet a tényekkel igazolható valóságra, előmozdítandó az elszakított magyar nemzetrészek jogainak ügyét.
Ágoston Balázs